ЖАНРОВА СПЕЦИФІКА АРГУМЕНТАТИВНОГО ДИСКУРСУ

Н. Є. Доронкіна

Національний технічний університет України «КПІ ім. Ігоря Сікорського»

Поняття жанру у дискурсі грає особливу роль. З одного боку жанр слугує ознакою у класифікації дискурсу, про що свідчить одне з визначень дискурсу у вузькому значенні, яке йому дав Т. ван Дейк. З іншого боку жанрові правила уможливлюють інтерпретацію дискурсу [2, с. 82]. Таким чином, твори одного жанру у сукупності створюють дискурс. У випадку жанру наукових статей такий дискурс є науковим за сферою використання та аргументативним за однією з макроінтенцій.

Серед інших характеристик дискурсу виділяють належність мовленнєвого твору до певного стилю, тобто набір параметрів дискурсу відповідає стильовій та специфіці. Тому стиль вважають моделлю соціальної комунікації та компонентом дискурсу.

Функціональні стилі виділяються під дією такого позамовного фактору, як сфера мовленнєвого спілкування, наприклад наукова. Відповідно до мети наукового спілкування та специфіка наукового дослідження формуються підстилі. У рамках підстилю існує певний набір жанрів.

Питання остаточного визначення жанру досі залишається невирішеним. За М. Бахтіним мовленнєвий жанр виступає як відносно сталий тип висловлювань характерний для кожної сфери використання мови [1, с. 159-160]. Він також вважав головними ознаками висловлення цілеспрямованість, цілісність та завершеність [2, с. 34-40]. Таким чином мовленнєвий жанр описується за допомогою тематичного змісту, стилю та композиції висловлювання. Жанровоа форма, предмет та границі мовлення залежить від задуму мовця. Визначальною ознакою мовленнєвого жанру М. Бахтін вважав діалогічність, наслідком якої є інші такі ознаки, як визначення цілі, завершеність тощо [2, с.53]. Ціль призводить до появи задуму автора, що

відтворюється у вигляді текстових одиниць. Тема твору, поділяється на підтеми, які висвітлюється через субтексти, кожен з яких повинен відповідає на якийсь запит читача.

Т. Ван Дейк запропонував поняття суперструктури та тематичної макроструктури дискурсу. Суперструктура описує жанрову форму на тематичному рівні жанровій формі. Сама суперструктурна схема складається за допомогою системи пізнавально-комунікативних дій, тоді як зміст цих дій створює тематичні макроструктури.

За думкою Т. В. Матвеєвої, яка вивчала категоріальний аспект функціональних стилів та мовленнєвих жанрів, кожен макростиль має власну схему категоріальних структур, а жанри – це результат реалізації категорій в контексті єдиної категоріальної схеми [3, с. 218].

Д. Байбер використав морфосинтаксичні параметри для опису жанрів. Він виділив п'ять груп ознак, які об'єднали дані параметри. було висвітлено вісім типів текстів, які корелюють з жанрами. Ці параметри характеризують фрагменти дискурсу або типи викладу інформації. Зазвичай виділяють розповідний (наративний), описовий (дескриптивний), пояснювальний (експозиторний), інструктивний та переконуючий (аргументативний).

Науковий дискурс виступає як форма аргументативного дискурсу. Це означає, що будь-який мовленнєвий твір у науковій сфері містить аргументацію, особливості якої залежать від жанру.

Структура науково-пізнавального процесу слугує фактором, що впливає на вид аргументації. Теоретичним дослідженням відповідає теоретична аргументація. Зокрема таким жанрам, як підручник, дисертація чи науково-технічна стаття притаманні такі засоби теоретичної аргументації, як:

– дедуктивне обґрунтування, тобто логічний вивід нових положень з тих, що вже обґрунтовані, наприклад доведення теореми;

– системна аргументація, прикладом якої є наукове пояснення, коли обґрунтування відбувається шляхом зведення до законів природи чи обґрунтованої теорії;

– методологічна аргументація, коли нове положення отримують за допомогою надійного методу.

Емпірична аргументація зазвичай застосовується, коли мають місце експерименти або використовуються статистичні дані, як у науково-технічних статтях. Виділяють такі засоби емпіричної аргументації:

– пряме підтвердження, тобто безпосереднє спостереження, що використовується під час публічних демонстрацій дослідів;

– наведення прикладу та використання емпіричних даних слугують основою індуктивних умовиводів;

– ілюстрація, що майже завжди присутня у формі графіків, діаграм, схем чи таблиць.

Мовленнєві твори зазвичай створюються за певними правилами, які складають основу моделі її тексту. Жорстка та узуальна модель наукового твору визначає вид та правила аргументації за допомогою таких факторів. як членування тексту, тип та спосіб викладу, вид мовлення, розмір та інші.

Членування тексту відбувається відповідно до тематичної макроструктури. Таким чином задається тема аргументації, що реалізується у відповідних субтекстах з регламентованими типами пасажів. Розмір тексту впливає на кількість доводів, що наводиться на користь тез та на ступінь імпліцитності аргументації.

Жанру науково-технічної статті притаманна жорстка структура Якщо розглядати даний жанр як дискурс, то його категорії розділяють на системостворюючі, а саме змістовність, структурність, цілісність, стильова та жанрова належність, та системонабуті, до яких належить структура статті. Це означає, що така структура з′явилась в результаті розвитку системи в процесі комунікації. У даному випадку структурою статті ми називаємо макроструктуру дискурсу на високому рівні узагальнення [4, с.150-153].

Аналіз аргументації у таких статтях виявив чотири види субтекстів, кожен з яких має свої особливості аргументації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахтин М. М. Проблема речевых жанров. Из архивных записей к работе «Проблема речевых жанров». Проблема текста // М. М. Бахтин Собр. соч.: В 5 т. Т. 5. Работы 1940-х — начала 1960-х годов. М., 1996.

2. Дементьев В. В. Теория речевых жанров / В. В. Дементьев. – М.: Знак, 2010. – 600 с.

3. Матвеева Т. В. Тональность разговорного текста: три способа описания / Т. В. Матвеева // Stylistyka. V. – Opole, 1996. – S. 210-221.